

**Clarviziunea în drept – de la „faptul prințului” la „capriciile naturii”
Lavinia Bejan, Codrin Codrea**

I. PRIMUM DIVIDAM

Se are în vedere o analiză a textului juridic prin prezentarea integrală a acestuia, așa cum apare în reglementarea actuală.

Lectura: Codul civil în vigoare reglementează, cu titlu de noutate față de vechiul cod, impreviziunea. Astfel, articolul 1271 prevede:

- (1) Părțile sunt ținute să își execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie datorită creșterii costurilor executării proprii obligații, fie datorită scăderii valorii contraprestației.
- (2) Cu toate acestea, dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună:
 - a) adaptarea contractului, pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor
 - b) încetarea contractului, la momentul și în condițiile pe care le stabilește.
- (3) Dispozițiile alin. (2) sunt aplicabile numai dacă:
 - a) schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului
 - b) schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acestora nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului
 - c) debitorul nu și-a asumat riscul schimbării împrejurărilor și nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi asumat acest risc,
 - d) debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului

Summa – rezumatul textului

Articolul 1271 reglementează situația în care, în anumite cazuri excepționale, când executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă, judecătorul poate interveni în contract pentru a reechilibra prestațiile afectate de cauze imprevizibile survenite ulterior momentului încheierii contractului.

Potrivit primului alineat, fiecare parte în contract trebuie să își execute obligația sa conform clauzelor contractului, chiar și atunci când obligația proprie a devenit mai oneroasă decât părea să fie la data încheierii contractului, afectând echilibrul inițial, prezumat, dintre prestațiile reciproce.

În situația în care executarea a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, există posibilitatea intervenției instanței în contract. În alineatul 3 din articol sunt prevăzute condițiile cumulative în care poate opera revizuirea judiciară pentru impreviziune

- a) schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului
- b) nici schimbarea împrejurărilor și nici întinderea acestora nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului
- c) debitorul să nu-și fi asumat riscul schimbării împrejurărilor sau să nu se poată considera în mod rezonabil că și-a asumat un asemenea risc

d) debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului

Alineatul 2 prevede două soluții pe care le poate pronunța instanța:

1. adaptarea contractului pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor

2. încetarea contractului la momentul și în condițiile pe care le stabilește.

II . SECUNDUM PONAM CASUM

În al doilea rând, vom începe hermeneutica propriu-zisă printr-o cazuistică reală sau imaginară, identificând legătura imediată între abstracțiunea textului și realitatea conflictuală juridică.

1. Banca A deschide un cont curent lui L.C., stabilindu-se prin contract să fie ținut contul în moneda X, care avea la momentul respectiv aceeași valoare ca și leul. În executarea contractului, banca A plătește din acest cont o sumă de bani către banca B, primind în schimb (cu titlu de gaj) 250 de acțiuni depuse de L.C. la banca B. La 7 ani de la deschiderea contului, L.C. solicită băncii A să vândă acțiunile pe care le deținea cu titlu de gaj, însă banca refuză și solicită, în schimb, ca L.C. să achite valoarea acțiunilor nu în lei, ci în moneda X, în care se contractase creditul, și care valora acum de 7 ori mai mult. Având în vedere că, plătind în moneda X, L.C. ar fi trebuit să achite o valoare de 7 ori mai mare decât la momentul stabilirii obligației, L.C. a solicitat instanței să stabilească liberarea sa de datorie prin efectuarea plății în lei (soluționată de Tribunalul Ilfov, secția I comercială, 11 mai 1920).

2. A a închiriat un spațiu pe o perioadă de 5 ani lui B, în contractul încheiat la 13 septembrie 1990 fiind prevăzută o chirie lunară fixă de 1441,20 lei. În calitate de reclamant, A consideră că este îndreptățit să pretindă o chirie mai mare, chiar dacă prin contract nu s-a prevăzut o astfel de clauză, raportându-se la liberalizarea prețurilor și la creșterea ratei inflației ce au urmat datei de 13 septembrie 1990 (soluționată de Curtea Supremă de Justiție, decizia nr. 21/1994).

3. A și B au încheiat un antecontract de vânzare-cumpărare cu C, autentificat la 18 februarie 2008, prin care C promitea cumpărarea unui imobil teren, încheierea contractului fiind stabilită pentru data de 15 mai 2008. C a achitat suma de 67.500 de euro, dintre care 5000 de euro constituind arvună, iar 62.500 parte din restul de preț, achitat în timp; contractul nu a mai fost încheiat, A și B notificând la 18 decembrie 2008 pe C în acest sens. La 21 octombrie 2009 C a chemat în judecată pe A și B pentru încetarea antecontractului pentru cauză de impreviziune, precum și pentru restituirea sumelor achitate, motivând că, urmare a prăbușirii pieței imobiliare și înghețării finanțărilor imobiliare, nu a putut contracta un credit prin care să achite restul sumei datorate (soluționată de ÎCCJ, secția a II-a civilă, decizia nr. 194/2013).

III . TERTIUM HISTORIA REGULAE EXPLORABO

În al treilea rând, vom proceda la cercetarea primei axe a investigației comparatiste, cea verticală, pe scara istorică a devenirii regulii de drept.

În dreptul roman acordul de voințe nu era suficient pentru a crea o obligație – *ex nudo pacto actio non nascitur*, formarea valabilă a contractelor fiind guvernată de formalism și de principiul obligativității contractului. Chiar dacă, urmare a activității creatoare a pretorului, un spirit de echitate și bună-credință a animat dreptul contractelor, totuși judecătorul nu se putea

pronunța în legătură cu reechilibrarea contractului pe baze echitabile în cazul dificultăților de executare. Având în vedere o serie de texte din Digeste unde se pot distinge anumite excepții de la forța obligatorie asemănătoare impreviziunii, se poate desprinde concluzia inexistenței unei teorii generale asupra impreviziunii și nu a unei respingeri a acesteia. Potrivit unor autori, sursa teoriei impreviziunii se află în pasajul din Africanus – „*tacite enim haec stipulatio videur sit in eadem causam maneat*”, invocând ideea unei cauze tacite de reziliere a contractului, subînțeleasă în contract, ca urmare a schimbării circumstanțelor¹.

Creștinismul a oferit o concepție diferită a principiului obligativității contractului, supunând acordul de voințe echității și carității.² În această concepție, contractul nu are forță absolută și nu devine legea părților decât în măsura în care exprimă o voință justă ce se manifestă în proporționalitatea schimbului³. Toma d'Aquino subînțelege în contract o clauză *rebus sic stantibus*, considerând că „acela care promite un lucru, dacă are intenția să facă ceea ce a promis, nu minte pentru că nu vorbește contra gândului său, dar, dacă nu face ceea ce a promis, atunci el pare să comită o infidelitate. Totuși el poate fi scuzat, dacă sunt schimbate condițiile”⁴.

În vechiul drept francez, jurisconsultii ca Domoulin, Duaren sau Cujas nu au reținut în operele lor teoria impreviziunii contractuale, însă sunt semnalate o serie de cauze în care schimbarea circumstanțelor este avută în vedere, fiind aplicate efectele impreviziunii în baza clauzei tacite *rebus sic stantibus*⁵.

Pe de altă parte, dacă s-a constatat poziția de respingere a teoriei impreviziunii de către Curtea de Casație franceză, soluțiile Consiliului de Stat și ale tribunalelor administrative în această privință stau la polul opus, deosebirea dintre jurisprudența civilă și cea administrativă regăsindu-se în specificul contractelor administrative, prin care se urmărește satisfacerea unor nevoi ce corespund interesului general, public al comunității⁶. Astfel, situația în care executarea contractului este perturbată de un act sau de o măsură cu caracter general dispusă de autoritatea publică ce constituie parte a contractului a fost acoperită prin intermediul teoriei „*le fait du prince*” („faptul prințului”). Decizia respectivă a administrației nu are ca temei dreptul de modificare unilaterală a contractului, nefiind o situație particulară, referitoare la un anumit co-contractant, ci afectează toate persoanele dintr-un domeniu de activitate; „faptul prințului” modifică în mod indirect contractul, prin luarea unor măsuri exterioare prin raportare la specificul contractului, precum schimbarea traseelor de circulație, mărirea taxelor sau a impozitelor etc.⁷ Prin urmare, utilizarea acestei teorii a permis alocarea unei indemnizații de acoperire integrală a pierderii suferite prin măsura administrativă generală⁸.

După primul război mondial, sub influența teoriei indemnitate, dezvoltată în jurul practicii potrivit căreia orice act sau decizie a administrației ce antrenează un prejudiciu în dauna co-contractantului justifică alocarea unei indemnizații, Consiliul de Stat francez a aplicat aceeași soluție, prin analogie, în ipoteza schimbării circumstanțelor contractuale⁹.

¹ Pompiliu Voiculescu, *Teoria impreviziunii, teză*, Atelierele „Adevărul”, București, 1934, p. 12, *apud* Cristina Elisabeta Zamșa, *Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină și jurisprudență*, Editura Hamangiu, București, 2006, p. 7.

² Magdalena Catargiu, *Persoanele morale fără scop lucrativ în dreptul european. Studiu comparativ-istoric*, Editura Hamangiu, București, 2015, pp. 87-98.

³ C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 7-8.

⁴ A. Bruzin, *Essai sur la notion d'imprevision et sur son rôle en matière contractuelle, thèse*, Imprimerie J. Prely, Bordeaux, 1922, p. 94, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 7-9.

⁵ A. Bruzin, *op. cit.*, pp. 105-110, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 9-10.

⁶ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 305.

⁷ Jacqueline Morand-Deviller, *Cours de droit administratif*, Montchrestien, Paris, 2001, pp. 408-409, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 313-314.

⁸ Denis M. Philippe, *Changement des circonstances et bouleversement de l'économie contractuelle*, Etablissements Emile Bruylant, Bruxelles, 1986, p. 78, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 314.

⁹ A. Bruzin, *op. cit.*, pp. 177-178, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 304.

Intervenția administrației era, prin urmare, extinsă de la situația strictă referitoare la acte ale autorității publice la evenimente economico-financiare sau ale naturii înconjurătoare¹⁰, fundamentul impreviziunii astfel constatate constituindu-l „continuitatea serviciului public”¹¹. Astfel, suma pe care o putea primi co-contractantul unei autorități publice într-o situație de impreviziune nu urmărea repararea totală a deficitului suferit de acesta, ci continuarea funcționării serviciului public¹². De exemplu, compania care asigura iluminatul orașului Bordeaux în prima jumătate a secolului XX a primit de la Primăria orașului, prin decizia Consiliului de Stat, o indemnizație care să acopere deficitul cauzat de triplarea prețului cărbunelui în anii primului război mondial, indemnizație alocată în scopul continuării serviciului public.

În ceea ce privește vechiul drept românesc, teoria impreviziunii era cunoscută și aplicată (chiar dacă nu sub această denumire), fiind reglementată în art. 1254 al Codului Calimach: *Învoirea pentru viitoarea încheiere de tocmeală atunci nu mai este îndatoritoare, când și termenul săvârșirii tocmelei și înființatele părți ale ei, vor fi hotărâte, și tot într-aceasta vreme nu s-ar fi prefăcut încunjurările, așa încât, prin această prefacere, scopul cel anume hotărât, sau din încunjurări lămurit s-ar fi zădărnicit ori s-ar fi pierdut încrederea ce avea una ori și alta parte.* Ipoteza că acest text furnizează un argument în favoarea admiterii teoriei impreviziunii este confirmată și prin referirea la articole precum 1327 și 1328, ce relevă preocuparea domnitorilor moldoveni pentru felul în care scăderea sau creșterea cursului unei monede afecta executarea contractelor. De exemplu, art. 1327 din Codul Calimach reglementa principiul menținerii monedei în care s-a făcut creditul, explicat prin circularea mai multor monede pe piață: *Dacă creditorul s-a alcătuit să iee banii împrumutați de dânsul în soiul monedei în care i s-a dat, atunci trebuie să urmeze plata lor tot în acest soi.* De la acest articol exista o excepție generată de stabilirea oficială a cursului față de monedele străine: *Legiuitele prefaceri a celui din afară preț al monedelor se socotește în câștigul sau paguba creditorului; iar dacă prețul cel dinlăuntru al monedei s-au prefăcut, atuncea datornicul nu se supune la vre o îndatorire pentru aceasta*¹³.

În Țara Românească, tot la începutul secolului al XIX-lea, Divanul a fost interesat de rezolvarea unor probleme declanșate de fixarea unui curs mai mare al rublei și galbenului olandez față de leu, propunând ca persoanele care au fost datoare la termene împlinite înainte de data de 20 septembrie 1810 și nu și-au achitat datoria să fie datoare *după dreptate*. Se observă, așadar, interesul de a corecta printr-o reglementare expresă inechitățile produse de scăderea cursului leului („după dreptate”)¹⁴.

De asemenea, Adunarea Obștească a Moldovei a elaborat în 1827 o anaforă către Domnitor prin care s-a dezvoltat o formă a teoriei impreviziunii; datorită creșterii monedei în favoarea creditorilor, situația debitorilor devenise dezastruoasă și se cerea Domnitorului să intervină în avantajul acestora. Cu această ocazie, s-a propus soluționarea problemei impreviziunii din perspectiva unei teorii moderne, pe baza unor temeuri propuse și în perioada interbelică: forța majoră și, mai ales, îmbogățirea fără justă cauză. În concluzie, în vechiul drept românesc se constată tendința de parțială reglementare a impreviziunii contractuale cu o serie de fundamentări specifice – lipsa scopului contractării, dispariția încrederii părților, echitatea, îmbogățirea fără justă cauză¹⁵.

¹⁰ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 304.

¹¹ Vasile Pătulea, Gheorghe Stancu, *Dreptul contractelor*, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 159.

¹² D. M. Philippe, *op. cit.*, p. 78, *apud* C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 314.

¹³ *Codul Calimach*, Ediție critică, coord. Andrei Rădulescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.

¹⁴ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 12.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 12-13.

Deși Codul civil român din 1865 nu a prevăzut expres situația impreviziunii, practica instanțelor a dovedit de nenumărate ori acceptarea sa, fundamentând impreviziunea pe chestiuni precum echitatea, forța majoră, abuzul de drept, lipsa de cauză, voința părților ori buna credință.

IV. QUARTUM COMPARABO

În al patrulea rând, pe axa orizontală a operei de comparare, se vor cuprinde în cazul analizei prospectiv-exploratorii referințe la texte similare sau cu obiect asemănător din alte coduri civile și eventual norme cu caracter civil asemănător din cadrul altor familii de drept.

Reglementarea impreviziunii în Codul civil are ca sursă de inspirație atât Principiile dreptului european al contractelor (Principles of European Contract Law 2002¹⁶), care cuprinde dispoziții similare în art. 6:111, intitulat „Schimbarea circumstanțelor”¹⁷, cât și Principiile UNIDROIT 2004¹⁸ aplicabile contractelor comerciale internaționale, unde este reglementată în art. 6.2.1-6.2.3. clauza de *hardship*. Potrivit Principiilor UNIDROIT, există *hardship* atunci când apariția unor evenimente alterează fundamental echilibrul contractului fie datorită faptului că spezele executării obligațiilor unei părți au crescut, fie datorită faptului că valoarea contraprestației pe care o parte o primește s-a diminuat, astfel: a. evenimentele apar sau devin cunoscute părții dezavantajate după încheierea contractului, b. evenimentele nu ar fi putut fi luate în considerare în mod rezonabil de către partea dezavantajată la momentul încheierii contractului, c. evenimentele sunt în afara controlului părții dezavantajate, d. riscul evenimentelor nu a fost asumat de partea dezavantajată (art. 6.2.2.)¹⁹.

Deși diferită de reglementarea din dreptul nostru, în art. 1467 și 1468 din Codul civil italian se regăsește reglementarea teoriei *excesiva onerosità*, pe care legiuitorul italian o definește ca fiind „un eveniment extraordinar și imprevizibil”²⁰. Instanța supremă italiană detaliază ce se înțelege prin noțiunea de onerositate excesivă: „presupune existența a două necesare condiții – pe de o parte, intervenirea unui dezechilibru între prestații, neprevăzut în actul în care s-a stipulat contractul și, pe de altă parte, justificarea excesivei onerosități survenită din evenimente exterioare și imprevizibile, care nu intră în domeniul normal al aleatoriului contractual. Caracterul extraordinar este de natură obiectivă, calificând un

¹⁶ Disponibil online la: <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/6.111.html>

¹⁷ Art 6:111 din Principles of European Contract Law prevede:

(1) O parte este ținută să își execute obligația chiar dacă executarea a devenit prea oneroasă datorită creșterii costului executării sau datorită scăderii valorii contraprestației primite

(2) Totuși, dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări a circumstanțelor, părțile sunt obligate să înceapă negocierea în vederea adaptării sau desființării contractului, dacă sunt îndeplinite condițiile:

a. Schimbarea circumstanțelor a intervenit după momentul încheierii contractului

b. Posibilitatea schimbării circumstanțelor nu putea fi luată în considerare în mod rezonabil la momentul încheierii contractului și

c. Riscul schimbării circumstanțelor nu intră în categoria riscurilor pe care, potrivit contractului, partea dezavantajată ar fi trebuit să le suporte.

(3) Dacă părțile nu ajung la un acord într-o perioadă rezonabilă de timp, instanța poate:

a. Să desființeze contractul la data și în condițiile determinate de instanță, sau

b. Să adapteze contractul în vederea distribuirii între părți, în mod egal și echitabil, a pierderilor și profitului rezultat din schimbarea circumstanțelor. În oricare variantă, instanța poate obliga la plata de daune-interese partea care refuză să negocieze sau care încetează negocierile contrar regulilor de bună-credință și cooperare în afaceri.

¹⁸ UNIDROIT Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat, *Principiile UNIDROIT aplicabile contractelor comerciale internaționale*, Editura Minerva, București, 2006, pp. 190-200.

¹⁹ Dragoș-Alexandru Sitaru, *Dreptul comerțului internațional. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2008, pp. 490-491.

²⁰ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 318.

eveniment în baza elementelor susceptibile de măsurare, cum ar fi frecvența, dimensiunile, intensitatea, în timp ce caracterul imprevizibilității are o orginie subiectivă făcând trimitere la fenomenologia conștiinței”²¹. Tot în dreptul italian este folosit conceptul de *presupposizione*, de origine jurisprudențială, inspirat din dreptul german. Curtea de Casație italiană face aplicarea acestui concept atunci când o situație de fapt determinată, comună pentru ambii contractanți, a cărei survenire este independentă de voința părților, dar care poate fi dedusă din contextul contractului, părțile având-o în vedere fără să se refere explicit la ea, se dovedește a fi, în cele din urmă, diferită de cea care a fost presupusă inițial.

În anul 2000 este introdusă în Codul civil german impreviziunea prin art. 313, numit *bulversarea bazei contractuale*: Dacă circumstanțele care au stat la baza încheierii contractului s-au schimbat semnificativ după încheierea contractului, iar părțile, dacă le-ar fi prevăzut, nu ar fi încheiat contractul sau cel puțin nu l-ar fi încheiat cu același conținut, se poate cere adaptarea contractului, în măsura în care executarea contractului inițial nu i se poate pretinde unei părți, ținând cont de toate circumstanțele cazului, în special de împărțirea contractuală sau legală a riscurilor.”²²

Dreptul olandez recunoaște impreviziunea prin art. 6.5.4.11 din Codul civil, care prevede executarea cu bună-credință a contractului, care permite nu numai să se completeze obligațiile contractului, ci și să se deroge de la ele. Astfel, clauzele exoneratoare de răspundere rămân fără efect dacă, în circumstanțele din speță, se dovedește că aplicarea lor era contrară bunei-credințe.

Dreptul elvețian recunoaște teoria impreviziunii prin principiul erorii asupra circumstanțelor viitoare, precum și prin completarea contractului. Tribunalul Federal Elvețian autorizează intervenția judecătorului în ceea ce privește conținutul contractului atunci când există „un dezechilibru al prestațiilor generat de o schimbare extraordinară a circumstanțelor de așa manieră încât riscurile contractului nu mai sunt suportabile pentru una dintre părți, iar persistența cocontractantului în a-și valorifica drepturile sale este abuzivă, ținându-se seama de circumstanțele speței”. La fel ca și în dreptul olandez, impreviziunea este fondată pe bună-credință²³.

În *common law* problematica revizuirii contractului a apărut și s-a dezvoltat într-un mod diferit față de dreptul continental. *Pacta sunt servanda* își găsește nealterată substanța, în special în dreptul englez sub forma *consideration doctrine*.²⁴ Nefiind aplicabile noțiunile de forță majoră sau clauza *rebus sic stantibus*, pe cale jurisprudențială a fost elaborată *frustration doctrine*, făcându-se apel la diferite teorii precum cea de *implied term or implied condition* (termen prezumat sau clauză prezumată), *common error* (eroare comună)²⁵, *foundation of the contract* (dispariția bazei contractuale), *the true meaning of the contract* sau *the radical change in the obligation*²⁶. În vechiul drept englez nu se admitea desființarea angajamentelor juridice pentru imposibilitatea de executare, cu excepția imposibilității totale datorată unui eveniment care se considera că are caracteristicile unui *act of God*. Ulterior, prin cazul *Taylor v. Caldwell* din 1863 s-a atenuat această rigurozitate, Curțile rezervându-și dreptul de a considera anumite *implied conditions*, clauze implicite, în virtutea cărora contractul și-ar înceta efectele în anumite circumstanțe care ar face imposibilă executarea lui.

²¹ B. Ionescu, „Comentariu la Hotărârea din 19 octombrie 2006 a Curții de Casație Italiene, Secția a III-a civilă”, în *Curierul Judiciar*, nr. 7/2012, p. 409.

²² C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 322-325.

²³ V. Pătulea, Gh. Stancu, *op. cit.*, p. 163.

²⁴ Codrin Codrea, *Donația în Dreptul European. Aspecte de Drept Comparat*, Editura Universul Juridic, București, 2016, pp. 213-216.

²⁵ Codrin Codrea, „Error communis facit jus via Baudrillard – the Complicity between Law and Simulacra”, în *Hermeneia Journal of Hermeneutics, Art Theory and Criticism*, Nr. 15, 2015, pp. 145-157.

²⁶ V. Pătulea, Gh. Stancu, *op. cit.*, p. 338.

Dreptul american utilizează *impossibility of performance* și *frustration of purpose* pentru adaptarea contractului în caz de *impracticability of performance* care se aplică, de exemplu, în caz de penurie extremă de materii prime sau deces al persoanei care este necesară pentru executarea contractului²⁷.

Prin urmare, cu excepția *common law*, fundamentul juridic al impreviziunii rezidă în general în buna-credință, care cunoaște o accepțiune largă în dreptul european continental²⁸. Analiza dreptului comparat atestă situația relativ izolată a dreptului privat românesc – există, într-adevăr, la nivel european, o anumită convergență²⁹ în privința recunoașterii impreviziunii: cu excepția altor două sisteme de drept pe lângă cel românesc, cel francez și cel belgian, majoritatea sistemelor moderne de drept admit revizuirea judiciară a contractelor pentru impreviziune³⁰.

V. QUINTUM COLLIGAM

Vom face o posibilă exegeză a textului prin littera, sententia și sensus

Littera – analiza gramaticală

Dacă principiul *pacta sunt servanda* domină, în continuare, materia contractelor, stabilitatea acestora fiind avută în considerare atât de legislație, cât și de doctrină și de practica instanțelor, apariția unor împrejurări neprevăzute de ordin economic, care au rupt echilibrul prestațiilor reciproce, a justificat în timp acceptarea unei note (foarte restrânse) de dinamism în materie contractuală. Acest oarecare dinamism este exprimat în adagiul *rebus sic stantibus*, conform căruia anumite circumstanțe excepționale pe care le suferă una din părți, care sunt de natură a schimba condițiile contractuale, pot justifica (în diverse forme) înlăturarea aplicării unei convenții. Impreviziunea în materia contractelor se subscie acestui principiu, indiferent dacă este vorba de drept internațional public (în privința tratatelor), dreptul comerțului internațional, drept administrativ ori drept civil.

Modul de redactare a articolului 1271 din Noul Cod civil relevă întocmai acest raport între regulă și excepție, debutând cu o reiterare a principiului fundamental *pacta sunt servanda* și continuând prin aplicarea conceptului *rebus sic stantibus* pentru a reglementa impreviziunea în contractele civile. Astfel, legiuitorul a ținut să accentueze puterea de lege a contractului între părți, chiar dacă executarea obligațiilor asumate de acestea a devenit mai oneroasă, fie datorită creșterii costurilor executării proprii obligații, fie datorită scăderii valorii contraprestației. Cu toate acestea, în ipoteza în care executarea obligațiilor a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, părțile au la dispoziție posibilitatea ca instanța să intervină în contract, luând măsurile pe care le consideră necesare pentru restabilirea echilibrului între contraprestații (fie adaptarea contractului, fie încetarea sa).

Astfel, impreviziunea constă în paguba pe care o suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, determinat de fluctuațiile monetare sau de alte împrejurări³¹.

²⁷ V. Pătulea, Gh. Stancu, *op. cit.*, p. 162.

²⁸ *Ibidem*, p. 165.

²⁹ Codrin Codrea, *The Notion of Convergence in Comparative Law as Constituted by Opposing Discourses*, în (coord.) Radu I. Motiva, Viorel Pașca, Lucian Bercea, *Studii și cercetări juridice europene. European Legal Studies and Research*, Universul Juridic, București, 2013, pp. 66-73.

³⁰ Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 158.

³¹ *Ibidem*, p. 153.

Aplicarea teoriei impreviziunii în forma regăsită în art. 1271 al noului Cod civil conduce, astfel, la revizuirea efectelor contractelor sinalagmatice, cu titlu oneros, comutative și cu executare succesivă, justificată de ruperea echilibrului contractual în urma schimbării semnificative a împrejurărilor avute în vedere de părți la încheierea contractului³². În doctrină s-a semnalat, însă, pe bună dreptate, că și contractul de rentă viageră, care este un contract aleatoriu, poate fi afectat de apariția impreviziunii, în măsura în care schimbarea circumstanțelor depășește prin efectul ei limita elementului aleatoriu specific contractului respectiv sau este străină de acesta (de exemplu, durata vieții credentierului reprezentând elementul aleatoriu, fluctuațiile monetare în fixarea rentei pot constitui un caz de impreviziune)³³.

Problema impreviziunii se pune numai în sfera obligațiilor izvorâte din contracte cu titlu oneros; se consideră că ea reprezintă o problemă de ordin economic și financiar, fiind urmarea fluctuațiilor monetare și implicit a prețurilor sau a altor împrejurări care fac excesiv de oneroasă executarea contractului de către una din părți³⁴. Este obligatoriu să existe un dezechilibru grav între contraprestații, iar survenirea evenimentului imprevizibil sau al efectului său asupra contractului trebuie să fie posterioare încheierii contractului, altfel spus, paguba pe care o suferă sau este pe care să o sufere una din părțile contractante, rezultată din dezechilibrul prestațiilor, trebuie să intervină întotdeauna după momentul încheierii contractului³⁵.

Impreviziunea nu trebuie confundată cu alte instituții de drept civil, precum leziunea-viciu de consimțământ, condiția rezolutorie, forța majoră ori cazul fortuit. Astfel, leziunea-viciu de consimțământ constă în paguba suferită de una din părțile contractului sinalagmatic, cu titlu oneros și comutativ, datorită dezechilibrului de valoare dintre prestațiile părților, dezechilibru existent în momentul încheierii contractului (de exemplu, prețul stabilit în contract este mult inferior sau superior valorii bunului vândut)³⁶; de asemenea, leziunea are o sferă foarte restrânsă *ratione personae*. Condiția rezolutorie reprezintă un eveniment viitor și nesigur ca realizare de a cărui îndeplinire depinde desființarea actului juridic civil. Ea nu suspendă executarea obligației, ci numai obligă pe creditor a restitui ce a primit în caz de îndeplinire a evenimentului prevăzut în condiție. Această condiție este, așadar, stipulată în actul juridic, fiind un eveniment viitor și incert, însă pe care părțile l-au prevăzut, iar realizarea condiției determină desființarea actului juridic civil³⁷.

De asemenea, impreviziunea se deosebește de forța majoră și cazul fortuit, deci de situația imposibilității fortuite de executare. Tradițional, imposibilitate fortuită de executare este considerată o modalitate de stingere a obligațiilor civile atunci când acestea au devenit imposibil de executat ca urmare a faptului că a intervenit o situație de forță majoră ori un caz fortuit. Forța majoră este definită în alineatul 2 al art. 1351 din noul Cod civil ca fiind orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil. Împrejurările trebuie să fie exterioare persoanei, putând fi vorba, de exemplu, de inundații, cutremure, calamități naturale, războaie, revoluții, greve etc., trebuie să aibă un caracter imprevizibil (nu absolut imprevizibil, ca în reglementarea anterioară, ci normal imprevizibil, și apreciat *in abstracto*), și să fie absolut invincibil și inevitabil, așadar să nu poată fi controlat ori evitat de o persoană obișnuită. Cazul fortuit este definit în alineatul 3 al art. 1351 din noul Cod ca fiind un eveniment care nu poate fi nici prevăzut, și nici împiedicat de cel chemat să răspundă dacă

³² Lucia Uță, *Contracte speciale în noul Cod Civil*, Editura Hamangiu, București, 2012, p. 203.

³³ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 68, Camelia Toader, *Drept civil. Contracte speciale*, Editura All Beck, București, 2003, p. 321.

³⁴ L. Pop., *op. cit.*, pp. 153-154.

³⁵ *Ibidem*, p. 154.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ C. E. Zamșa, *op. cit.*, pp. 23-24.

evenimentul nu s-ar fi produs. Așadar, evenimentul nu mai are caracter extern, și nici nu trebuie să fie absolut invincibil și inevitabil, imprevizibilitatea sa fiind apreciată *in concreto*, raportat la persoana debitorului³⁸. Atât în situația forței majore, cât și în cea a cazului fortuit debitorul este exonerat de răspundere, aceste două situații marcând o imposibilitate juridică de executare a obligației. În schimb, impreviuziunea se referă la situația în care intervine onerozitatea excesivă a obligației sau diminuarea drastică a prestației ce urmează a fi primită; partea afectată nu se află în imposibilitate de executare sau de acceptare a prestației, așadar contractul nu este imposibil de executat, ci doar grav perturbat, ca urmare a dezechilibrării valorii prestațiilor. De asemenea, dacă apariția unui caz de forță majoră sau a cazului fortuit impune desființarea contractului sau suspendarea sa, impreviuziunea contractuală are sancțiunea specifică de a fi adaptat contractul la noile circumstanțe, în scopul asigurării perenității sale³⁹.

Legiuitorul a ales să reglementeze destul de detaliat condițiile în care poate opera revizuirea judiciară pentru impreviuziune, stabilindu-le în alineatul 3 al art. 1271. Astfel, impreviuziunea va fi reținută și contractul revizuit doar dacă sunt îndeplinite în mod cumulativ cele patru condiții stabilite în text. În primul rând, schimbarea împrejurărilor trebuie să intervină după încheierea contractului. Dacă evenimentul care generează dezechilibrul prestațiilor se produsese deja la data încheierii sale, nu mai avem de-a face cu impreviuziunea, ci cu imposibilitatea inițială de executare. În al doilea rând, schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acestora trebuie să nu fi fost și să nu fi putut fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului. Imprevizibilitatea la care se referă acest text este, deci, una „rezonabilă”. Subsecventă și complementară acestei condiții este cea de-a treia cerință, aceea ca debitorul să nu-și fi asumat riscul schimbării împrejurărilor sau să nu se poată considera în mod rezonabil că și-a asumat un asemenea risc. Astfel, indiferent dacă debitorul și-a asumat expres riscul producerii unui eveniment imprevizibil sau dacă asumarea riscului imprevizibil este dedusă pe cale de interpretare a contractului, impreviuziunea nu va funcționa. În al patrulea rând, este necesar ca debitorul să fi încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului. Se poate considera că debitorul are îndatorirea rezonabilă de a-l notifica pe creditor de survenirea evenimentului imprevizibil, încercând o soluționare amiabilă, pe calea negocierii, a reechilibrării contractului afectat de cauza de impreviuziune; această obligație de negociere trebuie calificată ca o obligație de mijloace, în lipsa atingerii rezultatelor diligențelor sale putându-se produce efectele judiciare ale impreviuziunii⁴⁰.

Astfel, alineatul 2 al art. 1271 stabilește că, în urma constatării apariției situației de impreviuziune, și cu respectarea celor patru condiții stabilite de legiuitor, judecătorul poate, la sesizarea oricărei părți, să dispună fie adaptarea contractului pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor, adaptare ce se poate materializa în ajustarea unor prestații contractuale sau modalități de executare, astfel încât să se restabilească o proporție rezonabilă între prestații, fie încetarea contractului la momentul și în condițiile pe care le stabilește. Practic, dacă dezidertaul salvării contractului nu se poate realiza pe calea adaptării sale, deoarece ar genera o situație injustă pentru cel puțin una dintre părți, atunci judecătorul poate decide încetarea contractului în condițiile stabilite de el, astfel încât să genereze un prejudiciu cât mai mic pentru părți, fiind vorba de o încetare cu efecte pentru viitor⁴¹.

³⁸ Virgiliu Flavius Bradin, *Impreviziunea contractuală și imposibilitatea fortuită de executare*, în *Studii și cercetări juridice europene/European Legal Studies and Research*, Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 47-48.

³⁹ C. E. Zamșa, *op. cit.*, p. 20.

⁴⁰ L. Pop, *op. cit.*, pp. 159-160.

⁴¹ *Ibidem*, p. 160.

Cu toate acestea, prin acordul lor de voință, părțile contractante pot anticipa impreviziunea, ca măsură de prevedere, prin clauzele stipulate în cuprinsul contractului sau prin convenții distincte, așa cum pot interveni și reechilibra contractul prin încheierea unor convenții de adaptare a acestuia la noile condiții. Astfel, sunt valabile clauzele de indexare, adică de corelare a unei valori economice cu o alta, în vederea menținerii în timp a valorii reale a obligațiilor contractuale (precum cursul la zi a unei monede străine, prețul metalelor prețioase - considerate de părți ca fiind mai stabile), într-o concretizare a principiului libertății contractuale, fără a fi depășite limitele acestuia. În cazul stipulării clauzelor de indexare, acestea operează imediat, restabilindu-se automat echilibrul prestațiilor pecuniare. Pentru a se apăra împotriva consecințelor impreviziunii părțile au la dispoziție și un alt mijloc juridic preventiv, respectiv clauzele de revizuire a contractului sau de *hardship*. Această clauză este obligația pe care și-o asumă expres părțile că vor revedea și reajusta prestațiile lor, la anumite perioade de timp stabilite, pentru a le reechilibra, ținând cont de schimbările constatate în circumstanțele economice. Efectul clauzelor de revizuire îl reprezintă obligația părților de a reexamina contractul, procedând la readaptarea lui consensuală, atunci când este necesar. Practic, dacă revizuirea prestațiilor părților este rezultatul unei clauze de indexare sau de revizuire, părțile stabilind atât evenimentul, cât și maniera de reechilibrare a contractului, nici nu ne aflăm în situația impreviziunii, ci în cazul aplicării directe și concrete a principiului forței obligatorii a contractului, care se manifestă exact prin clauza respectivă⁴².

Sententia – contextualizarea, ce presupune, în cadrul analizei excursiv-expectatorii, cercetări pluridisciplinare

Anumite tipuri de contracte sunt expuse, pe durata existenței lor, unor împrejurări aleatorii ale căror origini se află în conjunctura economică și, mai ales, în fluctuațiile monetare (care constau, cel mai adesea, în deprecierea puterii de cumpărare a banilor prin inflație). Atunci când se încheie un contract, mai ales în perioadele de stabilitate monetară relativă, părțile contractante se obligă având în vedere circumstanțele sau realitățile economice ale momentului. În situația în care, după încheierea contractului, pe durata executării sale, intervin evenimente neprevăzute precum război, crize ori revoluții, cu consecințe precum penuria de mărfuri, scăderea puterii de cumpărare a banilor, creșterea exagerată a prețurilor, între valoarea prestațiilor părților pot apărea grave dezechilibre, susceptibile a fi cauză de ruină economică pentru o parte și de îmbogățire pentru cealaltă. Cauze ale impreviziunii pot fi și diverse forme de intervenționism legal, precum impunerea obținerii unor licențe deosebit de costisitoare pentru prestarea serviciului sau impunerea unor taxe vamale excesive pentru produsul care este importat și livrat cumpărătorului, precum și schimbări radicale a condițiilor economice care nu reprezintă neapărat fluctuații monetare⁴³.

De fapt, majoritatea autorilor apreciază că același eveniment, în diferite conjuncturi, poate fi considerat ca determinând o imposibilitate fortuită de executare a contractului sau poate constitui impreviziune, aprecierea între cele două instituții fiind realizată de judecător, în fiecare caz concret, după efectele produse. Dacă debitorul nu-și poate executa contractul, răspunderea sa va fi înlăturată în baza imposibilității fortuite de executare, iar dacă executarea obligației sale a devenit excesiv de oneroasă se poate declanșa mecanismul prevăzut în art. 1271 din noul Cod civil⁴⁴.

Sensus – identificarea sensului obscur, metafizic ori inițiatic

Având în vedere că părțile unui contract au la dispoziție, subsumată negocierii contractului, posibilitatea de a anticipa o posibilă situație de impreviziune, luând măsurile

⁴² *Ibidem*, pp. 154-155.

⁴³ *Ibidem*, pp. 152-153.

⁴⁴ V. F. Bradin, *op. cit.*, pp. 48-49.

permise de lege pentru a realiza o reechilibrare a contractului (clauze de indexare, clauze de revizuire), considerăm că intenția legiuitorului, prin reglementarea expresă a impreviziunii din art. 1271 din noul Cod civil, este una de protecție. Astfel, legiuitorul încearcă să ofere o modalitate judiciară de reechilibrare a contra-prestațiilor, protejând întocmai părțile unui contract a căror putere de negociere este mai mică, și care ar putea fi foarte ușor afectate de o situație de impreviziune, coroborată cu forța contractuală a părții adverse.

VI. SEXTUM OPPONAM ET QUAESTIO

În al șaselea rând, vom cerceta posibilele obiecțiuni la raționamentul implicat de text și vom încerca a lămurii contradicțiile după metoda dialectică ce este consacrată de triada:

Pro auctoritas – teza:

În favoarea susținerii adoptării impreviziunii, atât în doctrină cât și în jurisprudență, au fost invocate următoarele argumente:

1. Trebuie presupusă în contract clauza *rebus sic stantibus*. Din interpretarea voinței prezumate a părților reiese că ele s-au obligat numai sub condiția subînțeleasă că situația economică existentă în momentul încheierii contractului se va menține aceeași pe toată durata executării lui. Dacă această situație s-a modificat într-o manieră radicală și are ca rezultat o executare prea oneroasă pentru părți, se impune revizuirea judiciară a contractului pentru restabilirea echilibrului prestațiilor.

2. Codul din 1865 reglementa expres în art. 970 executarea contractelor cu bună-credință și în conformitate cu echitatea. Prin urmare, în situația disproporției dintre prestații intervenită după încheierea contractului, executarea lui în astfel de condiții ar fi contrară bunei-credințe și echității.

3. Solicitarea executării unei prestații care are ca efect ruina economică a celeilalte părți poate fi interpretată ca un abuz de drept.

4. Solicitarea executării unei prestații care ar fi devenit excesiv de oneroasă ar avea ca efect o îmbogățire fără justă cauză.

5. Datorită caracteristicilor împrejurărilor care conduc la dezechilibrul substanțial al prestațiilor – obiective, imprevizibile, inevitabile și în afara voinței și puterii părților, acestea pot fi subsumate cazurilor de forță majoră care poate determina încetarea contractului pentru imposibilitate fortuită de executare.

Contra auctoritas – antiteza:

Argumentele respingerii tezei revizurii contractelor de către instanțele de judecată pe teoria impreviziunii se regăsesc în doctrina și soluțiile din dreptul francez⁴⁵.

1. Nu poate fi subînțeleasă în contracte o clauză *rebus sic stantibus*. Schimbarea circumstanțelor în care a fost încheiat contractul constituie o realitate curentă a vieții economice. Dacă părțile nu au prevăzut în mod expres clauze de menținere a valorii contractelor, nu se poate presupune peste voința lor că nu ar fi consimțit la asumarea riscurilor care decurg din schimbarea împrejurărilor. În orice caz, clauza *rebus sic stantibus* poate fi presupusă numai în intenția debitorului a cărui prestație a devenit deosebit de oneroasă, nu și a creditorului. Or, atâta timp cât interpretarea contractului se face după voința comună a părților, subînțelegerea clauzei și în ce privește intenția creditorului nu se poate face decât abuziv.

2. Se poate recurge la bună-credință sau echitate doar în situația în care contractul este neclar sau conține clauze îndoielnice. În situația unui contract în care sunt prevăzute în mod

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 157.

clar prestațiile și întinderea prestațiilor la care se obligă părțile, prin clauze exprese, precise, *interpretatio cessat in claris*.

3. Solicitarea de către creditor a executării contractului nu poate constitui un abuz de drept. Potrivit *pacta sunt servanda*, convențiile au putere de lege între părți și trebuie executate așa cum s-a convenit.

4. De asemenea, îmbogățirea creditorului pe seama onerozității crescute a prestației debitorului are cauza justă în contract, potrivit *pacta sunt servanda*.

5. Întrucât forța majoră are ca efect imposibilitatea absolută de executare a contractului, dificultatea excesivă a debitorului în executarea prestației nu poate fi asimilată nici forței majore.

Dicta sive concordia discordantium sive conjunction opositorum – sinteza:

Problema acceptării teoriei impreviziunii în dauna principiului *pacta sunt servanda* constituie o falsă opoziție, intervenția judecătorului pentru salvarea contractului profitând ambelor părți. În ipoteza avută în vedere de impreviziune, posibilitatea intervenției judecătorului în reechilibrarea contractului nu poate fi limitată doar la admiterea sau neadmiterea formală a teoriei impreviziunii. Reechilibrarea economiei contractului pe cale judecătorească poate fi realizată într-un sistem de drept chiar și în lipsa unei consacrări legislative exprese a impreviziunii, atunci când judecătorul, confruntat cu elemente de fapt care pot fi subscrise ipotezei impreviziunii, intervine în contract utilizând alte concepte.

O anumită abordare în dreptul privat comparat subliniază că „orice ordine juridică reprezintă un ansamblu coerent de instituții și reguli juridice. Particulele juridice elementare nu au o existență juridică autonomă, atât regulile organismului în totalitate, cât și cele particulare fiind legate între ele. Aceste raporturi, legând părțile de ansamblu, explică totalitatea legăturilor vizibile și invizibile prin care particulele juridice elementare sunt legate de ordinea juridică”⁴⁶. Astfel, bulversarea economiei contractuale ar putea fi abordată pe baza unui concept unic sau, dimpotrivă, pe baza mai multor instituții a căror largă aplicare ar reprezenta, de fapt, o recunoaștere implicită a nevoii de reechilibrare contractuală. Pentru realizarea funcției reechilibrării economiei contractului se poate face apel la o sumă de concepte precum forța majoră, interpretarea și determinarea efectelor contractului, cauza, eroarea, buna-credință, leziunea, abuzul de drept, constrângerile imprevizibile⁴⁷, care suplinesc, în fapt, lipsa reglementării exprese a teoriei impreviziunii.

De exemplu, dreptul francez, care nu recunoaște teoria impreviziunii, utilizează conceptul de *caducitate a contractului*, care se aplică nu doar în caz de schimbare a circumstanțelor, ci și dacă nu ar fi survenit nici o schimbare extraordinară și imprevizibilă a împrejurărilor, nici un dezechilibru al prestațiilor sau o îngreunare considerabilă a executării contractului. Ea se aplică atunci când un element esențial al contractului dispare, făcând imposibilă orice continuare a executării acestuia. Tot în dreptul francez, altor concepte li se dă o interpretare extensivă de către instanțe, fiind aplicate unor ipoteze vizate de impreviziune: deprecierea monetară survenită cu ocazia războiului între momentul promisiunii de vânzare și definitivarea operațiunii de cumpărare. Dreptul belgian care, la fel ca dreptul francez, nu recunoaște impreviziunea, atenuază această lacună prin art. 16 paragraful 2 din Caietul general de sarcini al Statului, care prevede dreptul antreprenorului la o revizuire a contractului atunci când apar circumstanțe imprevizibile și inevitabile care îi cauzează un prejudiciu semnificativ.⁴⁸

⁴⁶ Leontin Jean Constantinesco, *Tratat de drept comparat*. Vol. II, *Metoda comparativă*, Editura All Educational, București, 1998, pp. 133-134.

⁴⁷ V. Pătulea, Gh. Stancu, *op. cit.*, pp. 154-155.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 159-160.

VII . SEPTIMUM QUERAM, BROCARDUM ET DE LEGE FERENDA

În al șaptelea rând, vom cerceta justificările dreptului sancționat de textul în cauză prin expunerea argumentelor și a excepțiilor, inclusiv exceptio exceptionis causa, cu observarea finală a principiilor generale, a brocardurilor și cu eventuala propunere de lege ferenda, în cadrul analizei incursiv – receptive, ceea ce implică raportarea textului la politica legislativă actuală.

Indiferent de conceptele juridice pe care diverse sisteme de drept le mobilizează pentru restabilirea echilibrului contractual, fundamentul juridic al tulburării economiei contractuale îl constituie cel mai adesea buna-credință, prevăzută în art. 1134 alin. 2 din Codul civil francez, art. 1134 alin. 3 din Codul civil belgian, art. 970 din vechiul Cod civil român. De altfel, deși impreviziunea nu a fost reglementată ca atare în dreptul civil român până la intrarea în vigoare a noului Cod civil, instanțele au aplicat deseori teoria impreviziunii, încă din perioada interbelică, sub o multitudine de temeuri, cel mai răspândit fiind principiul bunei-credințe.

Buna-credință permite să se introducă și să se sistematizeze regula morală în drept, garantând „justiția contractuală” în situații de rigiditate a dispozițiilor legale a căror urmărire fără abateri în dreptul contractual ar avea ca efect situații de evidentă injustiție. În executarea contractului, buna-credință asigură respectarea așteptărilor reciproce ale co-contractanților și permite instaurarea în cadrul raporturilor contractuale a unei relații de colaborare. Din această perspectivă, consacrarea teoriei previziunii în actualul Cod prin articolul 1271, ca excepție de la principiul *pacta sunt servanda*, constituie o aplicație a executării cu bună-credință a contractelor.

BIBLIOGRAFIE

1. Bradin, Virgiliu Flavius, *Impreviziunea contractuală și imposibilitatea fortuită de executare*, în *Studii și cercetări juridice europene/European Legal Studies and Research*, Editura Universul Juridic, București, 2013.
2. Bruzin, A., *Essai sur la notion d'imprévision et sur son rôle en matière contractuelle, thèse*, Imprimerie J. Prely, Bordeaux, 1922.
3. Catargiu, Magdalena, *Persoanele morale fără scop lucrativ în dreptul european. Studiu comparativ-istoric*, Editura Hamangiu, București, 2015.
4. Codrea, Codrin, *Donația în Dreptul European. Aspecte de Drept Comparat*, Editura Universul Juridic, București, 2016.
5. Codrea, Codrin, „Error communis facit jus via Baudrillard – the Complicity between Law and Simulacra”, în *Hermeneia Journal of Hermeneutics, Art Theory and Criticism*, Nr. 15, 2015.
6. Codrea, Codrin, *The Notion of Convergence in Comparative Law as Constituted by Opposing Discourses*, în (coord.) Radu I. Motiva, Viorel Pașca, Lucian Bercea, *Studii și cercetări juridice europene. European Legal Studies and Research*, Universul Juridic, București, 2013.
7. Constantinesco, Leontin Jean, *Tratat de drept comparat. Vol. II, Metoda comparativă*, Editura All Educational, București, 1998.
8. Ionescu, B., „Comentariu la Hotărârea din 19 octombrie 2006 a Curții de Casație Italiene, Secția a III-a civilă”, în *Curierul Judiciar* nr. 7/2012.
9. Morand-Deville, Jacqueline, *Cours de droit administratif*, Montchrestien, Paris, 2001.
10. Pătulea, Vasile, Gheorghe Stancu, *Dreptul contractelor*, Editura C.H. Beck, București, 2008.
11. Philippe, Denis M., *Changement des circonstances et bouleversement de l'économie contractuelle*, Etablissements Emile Bruylant, Bruxelles, 1986.

12. Pop, Liviu, Ionuț-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2012.
13. Sitaru, Dragoș-Alexandru, *Dreptul comerțului internațional. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2008.
14. Toader, Camelia, *Drept civil. Contracte speciale*, Editura All Beck, București, 2003.
15. Uță, Lucia, *Contracte speciale în noul Cod Civil*, Editura Hamangiu, București, 2012.
16. Voiculeț, Pompiliu, *Teoria impreviziunii, teză*, Atelierele „Adevărul”, București, 1934.
17. Zamșa, Cristina Elisabeta, *Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină și jurisprudență*, Editura Hamangiu, București, 2006.
18. *Codul Calimach*, Ediție critică, coord. Andrei Rădulescu, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1958.
19. UNIDROIT Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat, *Principiile UNIDROIT aplicabile contractelor comerciale internaționale*, Editura Minerva, București, 2006.
20. <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/6.111.html>.